

ФОТОРЕПОРТАЖ З ВИСТАВКИ-ЯРМАРКУ «БДЖІЛЬНИЦТВО-2021»

ISSN 1814-4764

9 771814 476008

10 >

«КИЛИМ ПАСІЧНИКА» З ЦІЛЮЩИХ МЕДОНОСНИХ РОСЛИН

Добрий медозбір залежить від багатой кормової бази з різноманітних природних і культивованих медоносів. Радимо кожному бджоляреві на своїх земельних ділянках виростити «килим пасічника» з медоносів – трав, кущів, ліан і дерев, які квітуть у різні терміни упродовж пасічницького сезону та можуть забезпечити бджіл кормами.

У цій статті ви дізнаєтеся про нові авторські (А. І. Потопальського) сорти медоносних рослин. Це неповторної краси квіткові одно- і багаторічні медоносні рослини: харчові, лікарські, кормові, технічні, декоративні. Всі вони стійкі до посухи, вимерзання, засолення ґрунтів, тощо.

ДИВОСИЛ ВИСОКИЙ авторського сорту «ПОЛІСЬКИЙ ВЕЛЕТЕНЬ»

Інші назви дивосилу (визнані і народні) – дивосил лікарський, оман високий, дев'ясил, дев'ятисильник, по-жарки.

Про дивосил у народі з давніх-давен іде слава як про рослину, здатну оздоровити навіть безнадійно хвору людину. Про цю рослину зародилося прислів'я: **«Вип'єш дивосилу – наберешся сили».**

Нами одержано авторський сорт дивосилу – «Поліський велетень».

Це багаторічна трав'яниста рослина родини Айстрові (Asteraceae), або Складноцвіті, заввишки 1,5–2,5 м. Кореневище довге, з великою кількістю тонких корінців. Стебло висхідне, прямостояче, вкрите великими листками. Листки чергові, широколанцетні, цілокраї або дрібнозубчасті, зверху розсіяно-волосисті, знизу вкриті густими білими волосками з дрібними жовтими залозками. Квітки жовті, зібрані у великі кошики діаметром 3–5 см. На верхівці стебла

утворюють суцвіття. Рослина квітує в червні – жовтні. При скошуванні відростає і через 1–1,5 місяці квітує повторно. Насіння дозріває у вересні-листопаді. Плід – довгаста чотиригранна сім'янка коричнево-жовтого кольору, 5–7 мм завдовжки, з чубчиком, який вдвоє довший за неї. Вага 1000 насінин 1,2–1,8 г.

Різні форми дивосилу поширені в Середній Азії, на Кавказі, Карпатах на берегах річок і на багатих органікою ґрунтах, вологих заплавлених луках. Сорт «Поліський велетень» росте не тільки на вологих родючих ґрунтах, а й на збіднених вологою і гумусом пісчаних неугіддях.

Хімічний склад сорту якісно аналогічний рослинам диких популяцій, але відрізняється підвищеним вмістом інуліну (до 45–50 %) і ефірної олії (до 5–5,5 %). До складу ефірної олії коренів і листя входять біциклічні секвітерпенові лактони: алантолактон, ізоалантолактон, дигідроалантолактон, а також алантол, проазулен, альфа-токоферол. В листках є гірка

речовина алантопикрин і лактон, який своєю дією нагадує пікротоксин і цикутатоксин, а також вітаміни, особливо аскорбінова кислота, каротин, дубильні речовини, флавоноїди, сапоніни, пектини, органічні кислоти, мікроелементи.

Вирощування. Сорт дивосилу придатний для вирощування у всіх кліматичних зонах України, навіть у південних її регіонах. Краще росте на зволжених місцях. Розмножується насінням, поділом куца або коріння. Насіння можна висівати під зиму і дуже рано навесні, притрусивши старим листям та перепрілою травою. Квітує все літо, починаючи з другого року життя.

ГОЛОВАТЕНЬ авторського сорту «КУЛЯСТЕ ДИВО»

Головатень звичайний (*Echinops ritro* L.) багаторічна трав'яниста рослина з родини Айстрові (Asteraceae). В природі широко поширена в Україні, На Кавказі, в Середній Азії, Південно-Західному Сибіру. Введений в культуру.

Нову форму головатеня «Кулясте диво» отримано на основі селекційних форм.

Висота стебла 120–150 см і вище. Листки великі, чергові, перисторозсічені з ланцетними або лінійно-ланцетними колючими частками, зверху – зелені, знизу – білувато-павутинчасто-повстисті. Квіти – великі кошики, при досягненні насіння утворюють велику пухнасту кулю. Плоди – сім'янки, густо опушені жовтими волосинками.

Квітує у липні–серпні. Плоди

досягають у вересні. Розмножується насінням, яке висівають рано навесні або під зиму. До ґрунтів не вибаглива.

Використовується як лікарська рослина. У вересні-жовтні збирають стиглі плоди-сім'янки і сушать у теплих приміщеннях. Зберігають у щільній тарі, окремо від інших рослин.

Хімічний склад. У плодах головатеня звичайного містяться: алкалоїди ехінопсин (близько 1,5–2 %), ехінопсеїн,

жирна олія (близько 28 %).

Лікувальні властивості. Головатень «Кулясте диво», як і головатень звичайний, застосовують в традиційній медицині, як фармакопейну рослину, і в народній медицині.

ЛАБАЗНИК ШЕСТИПЕЛЮСТКОВИЙ авторського сорту «МІТЛИСТИЙ»

Рослина відноситься до родини Розові (Rosaceae). В при-

роді росте на вологих місцях: на луках, на узліссях, в ровах, на берегах річок та поміж чагарниками. Поширений на території України, Кавказу.

Народні назви: таволга, білоголовник, медуниця, борошень, багул, сороко-пряточник, огірочник.

Лабазник «Мітлистий» – ба-

гаторічна трав'яниста рослина з прямим стеблом до 1 м заввишки. Квіти – шестипелюсткові, зібрані в густе мітлисте суцвіття жовто-білого кольору. Листки перисті (надсічені, не закруглені), знизу зеленувато-білувато-войлочні.

До ґрунту невибагливий, розмножується прикореневими бульбами або висівом насіння в ґрунт ранньої весни або пізньої осені.

Рослину використовують з декоративною та лікувальною метою. Вона має виражену протипухлинну дію (дивіться наші публікації разом з проф. Я. Д. Гладуном).

Траву заготовляють в період квітання, в червні-липні, а коріння – весною і восени.

ШАВЛІЯ МУСКАТНА авторського сорту «ДИВО-МАРЕВО»

Шавлія мускатна стародавня культура. Райони її культивування досить широкі – Україна (головним чином Крим), Молдова.

Біологічні особливості.

Шавлія мускатна – *Salvia selarea* L. – багаторічна трав'яниста рослина з родини Губоцвіті (*Lamiaceae*).

В культурі відомі ряд сортів шавлії мускатної: Кримський ранній, Кримський пізній, С-785, Ай-Тадор.

Вихідною формою шавлії мускатної «Диво-Марево» служив сорт шавлії мускатної Кримський пізній, який районований з 1991 року в Криму. Вегетаційний період шавлії «Диво-Марево» складає 125 днів. Корінь стержневий, добре розвинений. Стебла розгалужені, чотиригранні, висотою до 150 см, вирівняні, не полягають, добре залистяні, злегка опушені. Листки супротивні, великі, яйцевидної форми, морщинисті, по краях виямчо-зубчасті. Квіти зібрані у суцвіття волоть, розміщені по кінцях гілок. Квіти – світло-бузкового кольору. Насіння сухе, складається з чотирьох горішків з гладенькою поверхнею, що вміщують жирну олію, яка висихає.

Сорт «Диво-Марево» – дворічний, плодоносить з другого року вегетації, пізньостиглий. Технічна стиглість настає у нього на 5–8 днів пізніше, ніж у інших середньостиглих сортів. Насіння дозріває наприкінці липня – початку серпня. Сорт відзначається підвищеною зи-

мостійкістю, посухостійкістю, солестійкістю. Витримує засолення ґрунту 1 % морською сіллю.

Шавлія мускатна – рослина світлолюбна. При затінненні

росте погано і дає невеликі врожаї.

В суцвіттях шавлії містяться алкалоїди, дубильні речовини, флавоноїди, до 0,35 % ефірної олії, яка використовується в парфумерії, харчовій промисловості та при виготовленні вин.

Для лікарських цілей використовують всі частини рослини (листя, суцвіття), які заготовляють протягом літа 2–3 рази. Сушать у теплих, добре провітрюваних приміщеннях. Зберігають у щільній тарі.

З лікувальною метою шавлію застосовують як антисептичний та протизапальний засіб. Прийом настою шавлії

зменшує рівень цукру у крові, стимулює виділення шлункового соку, має спазмолітичну дію.

Агротехніка вирощування.

Кращими для шавлії мускатної є родючі чорноземи. В сізозміні їй можна відвести спеціальні ділянки, де вона буде рости протягом 2–3 років.

В перший рік вегетації шавлія утворює розетку прикореневих листків. На другий рік з'являються добре залистяні стебла, суцвіття і плоди.

Кращими попередниками при весняному висіві є озимі зернові. При висіві в інші строки шавлію краще розміщувати після середньостиглих ярих культур.

Шавлія мускатна добре реагує на внесення добрив. Під її посіви можна вносити перегній та мінеральні добрива.

Висівають шавлію весною або під зиму з таким розрахунком, щоб насіння змогло прорости до настання холодів. Насіння проростає при температурі 10–12 °С. Найкраще висівати його широкорядним способом з міжряддям 45 см. Норма висіву при такому способі складає 7 кг/га, при звичайному рядковому – 12 кг/га. Глибина посіву на пухких рихлих ґрунтах – 4–5 см, на інших – 2–3 см. Сходи переносять заморозки до –6 °С. Зимою при достатньому сніговому покриві шавлія мускатна може витримати морози до –30 °С

Догляд за посівами складається з боронування по сходах та 3–4-х міжрядних обробках ґрунту. Дорослі рослини добре переносять посуху.

Кращі строки збору насіння наступають, коли в нижній частині суцвіття розпочнеться побуріння насіння.

**СИЛЬФІЯ
ПРОНИЗАНОЛИСТА
авторського сорту
«ВЕЛЕТЕНСЬКА»**

Сильфія – це багаторічна рослина, яка належить до родини Айстрових (Asteraceae).

В останні роки дослідження багатьох диких рослин показало, що вони мають цінні господарські ознаки, серед яких висока продуктивність зеленої маси і значний вміст білку. Це дало можливість включити їх до асортименту кормових культур. До них належить і **сильфія пронизанолиста**, яка інтродукована з природної флори як нова кормова культура. За вмістом протеїну зелена маса сильфії близька до бобових рослин. В 100 кг зеленої маси міститься 12–15 кормових одиниць (на одну кормову одиницю припадає 140–160 г перетравлюваного протеїну). Вона використовується і як медоносна, і як лікувальна культура. Цю вигідну рослину можна збирати 2–3 рази на сезон.

Рекомендується вирощувати сильфію в лісостепових і степових регіонах України, на Поліссі рослини досягають висоти 2,5–3 м. Стебло соковите, на ньому розміщується багато крупних супротивно розміщених листків. Плантацію з сильфією можна використовувати до 15 років і більше, але треба враховувати, що вона реагує на родючість ґрунтів і вимоглива до вологи. Врожайність зеленої маси, залежно від умов

вирощування, – 600–900 ц/га і вища. Розмножується сильфія насінням, яке висівають пізньої осені – під зиму, або ранньої весни. Норма висіву – 15–20 кг/га. При ранньовесняному висіві насіння треба стратифікувати. Для цього його витримують у вологому піску чи стружках при температурі 0–2 °С протягом 30–50 днів. Висівають широкорядним способом з шириною міжрядь 60–70 см. Глибина посіву 2–4 см.

В перший рік сильфія, як і інші багаторічні рослини, розвивається повільно, тому по-

требує догляду – прополка від бур'янів, рихлення ґрунту, підживлення органічними добривами.

При вирощуванні сильфії для збирання насіння, посіви повинні бути зрідженими. Дозрівання насіння проходить нерівномірно. Коли 60–70 % кошиків рослин почорніють, їх скошують на високому зрізі. Зібране насіння треба вико-

ристовувати для висіву тієї ж осені, або наступної весни, так як при тривалому зберіганні швидко втрачається його схожість. Насінництво треба вести в південних регіонах України, бо дозрівання насіння там проходить в кращих умовах і якість насіння при цьому вища.

**ЛЕВЗЕЯ САФЛОРОВИДНА
авторського сорту
«ПАРАСОЛЬКА»**

Левзея сафлоровидна належить до родини Айстрових (Asteraceae). В природі широко розповсюджена на Алтаї, Саянах. Зустрічається на лісових високотравних луках, біля гірських річок. Успішно вводиться в культуру. Акліматизована в дендропарках України. Народні назви: мараловий корінь, великоголовник сафлороподібний.

Біологічні особливості.

Левзея сафлоровидна – багаторічна трав'яниста рослина, висотою 50–180 см. Стебло ребристе, слабо павутинноопушене. Листя глибокоперистороздільне. Кошики на верхівках стебел поодинокі, великі (4–8 см в діаметрі). Придатки листочків обгортки яйцевидні, бурі, волосисті. Всі квіти трубчасті, двостатеві, п'ятичленні, фіолетово-рожеві, довжиною 6–8 мм, шириною 3–4 мм, на верхівці по-

краю з дрібними шипиками. Рослина добре почуває себе на гірськолуких ґрунтах, іноді опідзолених, а також на Поліссі, потребує вологи.

Квітує в липні–серпні, насіння дозріває в липні–вересні. В природі розмножується частіше вегетативним шляхом, в культурі – насінням, частково – вегетативно. Левзея є цінною кормовою і медоносною культурою.

В коренях і кореневищах левзеї міститься інулін, кристали щавелевокислого кальцію, солі фосфорної кислоти, каротин, аскорбінова кислота, камеді, ефірна олія. Основний показник фармакологічної оцінки сировини – відсоток вмісту в ній екстрактивних речовин.

Рідкий екстракт із кореневищ і коренів левзеї використовують як стимулюючий засіб при функціональних розладах нервової системи, розумовій та фізичній втомі, зниженні працездатності, статевому безсиллі, аденомі простати, хронічному алкоголізмі.

Для заготівлі лікувальної сировини корені і кореневища викопують в серпні–вересні, після досягання насіння. Надземну частину зрізають до самої основи стебла, сушать на стелажках, періодично перемішуючи.

З одного гектара площі можна зібрати до 1500 кг сухих коренів з кореневищами.

НАГАЙСТРА

**авторський гібрид
нагідок звичайних і айстри**

Як нагідки звичайні (календула), так і айстра належать

до однієї родини Айстрові (Asteraceae). Гібрид поєднує в собі лікувальні властивості нагідок звичайних та деякі морфологічні ознаки від айстри.

Нагайстра – це трав'яниста однорічна культура. Стебло у неї прямостояче, гіллясте, висотою від 40 до 60 см, іноді трохи липке, покрите жорсткими волосками. Ця ознака проявляється в суху сонячну погоду. Листки чергові, гус-

то посаджені на стеблі. Нижні листки широколопатні, верхні – продовгуваті, або широколанцетовидні, сидячі, густо оточують стебло.

Квіти – зібрані в крупні махрові поодинокі суцвіття – кошик оранжево-червоного кольору, розміщуються на верхівці основного стебла і гілок. Плоди – сім'янки без хохликів, які характерні для кошикових складноцвітих.

Розмножується насінням, яке висівають рано навесні або пізно восени на глибину 3–4 см. До ґрунтів нагайстра не вибаглива, але на родючих ґрунтах почуває себе комфортно і має дуже красивий вигляд.

Лікувальні властивості у нагайстри такі ж, як і у нагідок звичайних. Вони відомі ще з 12 сторіччя. Офіційною лікувальною сировиною є квіти рослини. Вони містять гірку речовину календин, смоли, невелику кількість легкої олії, сапоніни, дубильні речовини, тритерпеноїди, поліфеноли, слиз, сліди алкалоїдів, флавоноїди (близько 3,5%). Виявлено яблучну, пентадецилову, саліцилову та аскорбінову кислоти, каротин, ситостерони, фітонциди.

Ця рослина рекомендована Інститутом оздоровлення і відродження народів України у складі комплексів для профілактики і лікування доброякісних і злоякісних пухлин, особливо з чистотілом, омелою, айром.

Ознайомитись з **рецептом протипухлинного збору А. І. Потопальського** з цими рослинами можна на сайті <http://potopalsky.kiev.ua/ua/phytotea.html>

Нині ми вивчаємо попит на насіння рослин авторської селекції А. І. Потопальського. Якщо у вас виникли запитання, пишіть на електронну пошту labmsbar@gmail.com

(Далі буде).

А. І. ПОТОПАЛЬСЬКИЙ,
кандидат медичних наук,
доцент,
директор Інституту
оздоровлення і відродження
народів України
Фото автора

Кольорові фото
дивіться на сторінці 29

ДО СТАТТІ А. І. ПОТОПАЛЬСЬКОГО «КИЛИМ ПАСІЧНИКА» З ЦІЛЮЩИХ МЕДОНОСНИХ РОСЛИН»

*Дивосил високий
сорт «Поліський велетень»*

*Головатень звичайний
сорт «Кулясте диво»*

*Лабазник шестипелюстковий
сорт «Мітлистий»*

*Шавлія мускатна
сорт «Диво-марево»*

*Сильфія пронизанолиста
сорт «Велетенська»*

*Нагайстра
(гібрид нагідок і айстри)*